

Ετήσια Έκθεση για το Κράτος Δικαίου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής – Κύπρος 2025: Μικρή πρόοδος στη Δικαστική Μεταρρύθμιση

Εισαγωγή

Η ομαλή και αποτελεσματική λειτουργία του συστήματος δικαιοσύνης δεν αποτελεί μόνο θεμελιώδη πυλώνα του κράτους δικαίου, αλλά και τον πρωταρχικό μηχανισμό εξισορρόπησης της δημόσιας εξουσίας με τα δικαιώματα των πολιτών. Στην περίπτωση της Κύπρου, η Έκθεση Κράτους Δικαίου 2025 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής παρουσιάζει μια σύνθετη εικόνα προόδου, μετριασμένης όμως από θεσμικές καθυστερήσεις. Παρά τη νομοθετική δραστηριότητα και τον θεσμικό σχεδιασμό, η ουσιαστική εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων στον τομέα της δικαιοσύνης παραμένει ελλιπής. Το πρώτο μέρος της Έκθεσης, το οποίο επικεντρώνεται στο σύστημα δικαιοσύνης, είναι δομημένο γύρω από τρεις πυλώνες: ανεξαρτησία, ποιότητα και αποδοτικότητα. Η παρούσα ανάλυση εξετάζει σε βάθος καθεμία από αυτές τις διαστάσεις και προσφέρει μια νομική και θεσμική αποτίμηση της υφιστάμενης κατάστασης.

Ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης στην Κύπρο: Προκλήσεις, Αντιλήψεις και Θεσμική Μεταρρύθμιση

Φθίνουσα Δημόσια Εμπιστοσύνη στην Ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης

Η δημόσια αντίληψη για την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης στην Κύπρο έχει επιδεινωθεί σημαντικά. Το 2025, μόνο το 42% των πολιτών και το 44% των επιχειρήσεων θεώρησαν το επίπεδο ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης ως «αρκετά ή πολύ καλό», σε σύγκριση με υψηλότερα ποσοστά τα προηγούμενα χρόνια (π.χ. 49% το 2024). Η μείωση αυτή υποδηλώνει απώλεια εμπιστοσύνης στους θεσμούς, πιθανόν λόγω θεσμικής στασιμότητας ή έλλειψης απτών αποτελεσμάτων. Η Έκθεση επισημαίνει επίσης ότι σημαντικός αριθμός πολιτών αμφισβητεί την ουδετερότητα των δικαστών, συχνά συνδέοντας τη δικαιοσύνη με πολιτικές ή οικονομικές επιρροές. Οι επιχειρήσεις εκφράζουν παρόμοιες ανησυχίες, ιδίως σε σχέση με την προβλεψιμότητα των αποφάσεων και τη διαφάνεια στις δικαστικές διορισμοί. Η καλλιέργεια κουλτούρας ανεξαρτησίας, η παροχή συνεχούς δικαστικής κατάρτισης και η διασφάλιση λογοδοσίας αποτελούν βασικά στοιχεία για την αποκατάσταση της δημόσιας εμπιστοσύνης.

Μεταρρύθμιση του Ρόλου του Γενικού Εισαγγελέα

Όσον αφορά τη θεσμική μεταρρύθμιση, έχει σημειωθεί πρόοδος στην αντιμετώπιση των συστάσεων της Έκθεσης για το Κράτος Δικαίου 2024, ιδίως σε σχέση με τον διαχωρισμό των συμβουλευτικών και διωκτικών αρμοδιοτήτων του Γενικού Εισαγγελέα. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης κατάρτισε και υπέβαλε νομοθετικό πακέτο στη

Νομική Υπηρεσία, προτείνοντας τα εξής: διατήρηση του Γενικού Εισαγγελέα ως νομικού συμβούλου του κράτους και επικεφαλής της Νομικής Υπηρεσίας, μεταφορά των διωκτικών αρμοδιοτήτων σε ένα νέο Γραφείο Γενικού Εισαγγελέα Δημοσίου Κατήγορου, καθώς και καθιέρωση θητείας οκτώ ετών χωρίς δυνατότητα ανανέωσης για τους ανώτερους λειτουργούς και τους αναπληρωτές τους. Αν και αυτό αποτελεί πρόοδο, η μεταρρύθμιση αντιμετωπίζει συνταγματικές προκλήσεις και εσωτερικές αντιστάσεις. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή καλεί την Κύπρο να προχωρήσει με τη δημιουργία του Γραφείου Γενικού Εισαγγελέα Δημοσίου Κατήγορου και να εισαγάγει μηχανισμούς αποτελεσματικού ελέγχου αποφάσεων μη άσκησης δίωξης ή τερματισμού διαδικασιών, ώστε να ευθυγραμμιστεί με τα ευρωπαϊκά πρότυπα ανεξαρτησίας και αυτονομίας της εισαγγελικής αρχής. Η απουσία δικαστικού ελέγχου επί αποφάσεων μη άσκησης δίωξης παραμένει σοβαρό κενό στη λογοδοσία, ενώ η κοινωνία των πολιτών συνεχίζει να ζητά μεγαλύτερη διαφάνεια στον τρόπο άσκησης της εισαγγελικής εξουσίας. Συμπερασματικά, ο διαχωρισμός των ρόλων του Γενικού Εισαγγελέα παραμένει προτεραιότητα. Η σύσταση του Γραφείου Γενικού Εισαγγελέα Δημοσίου Κατήγορου και η θέσπιση αποτελεσματικών μηχανισμών εποπτείας είναι ουσιώδεις για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας της εισαγγελικής αρχής σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα.

Ενίσχυση της Εποπτείας στους Δικαστικούς Διορισμούς

Η δικαστική εποπτεία επί των αποφάσεων του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου για διορισμούς δικαστών είναι επίσης κεφαλαιώδους σημασίας. Το Ανώτατο Συνταγματικό Δικαστήριο, μέσω της αναθεώρησης τέτοιων αποφάσεων, έχει επικυρώσει ή ακυρώσει διορισμούς, ενισχύοντας τη διαφάνεια και τη θεσμική νομιμοποίηση. Η Έκθεση συνιστά την ενίσχυση των κριτηρίων επιλογής και αξιολόγησης των υποψηφίων δικαστών, τη διατήρηση πλήρων αρχείων και την παροχή σαφούς αιτιολογίας για τις αποφάσεις. Προτείνεται επίσης η συστηματική δημοσίευση στατιστικών στοιχείων και εκθέσεων δραστηριοτήτων από το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο.

Δομικές Μεταρρυθμίσεις στη Διοικητική Δικαιοσύνη

Παράλληλα, βρίσκεται σε εξέλιξη δομική μεταρρύθμιση για τη σύσταση Διοικητικού Εφετείου και δεύτερου Δικαστικού Συμβουλίου για τα διοικητικά δικαστήρια. Στόχος είναι η εναρμόνιση της δικαιοδοτικής δομής και η διάκριση μεταξύ διαχείρισης σταδιοδρομίας και πειθαρχικής εποπτείας. Η μεταρρύθμιση αναμένεται να ενισχύσει την εξειδίκευση στη διοικητική δικαιοσύνη, να επιταχύνει την επίλυση υποθέσεων και να παρέχει σαφήνεια ως προς τις αρμοδιότητες. Ωστόσο, η Επιτροπή επισημαίνει την ανάγκη για σαφείς μεταβατικές διατάξεις, δικαστική κατάρτιση και ενίσχυση των διοικητικών υποδομών υποστήριξης.

Ποιότητα της Δικαιοσύνης στο Επίκεντρο: Ενίσχυση Μηχανισμών, Εκσυγχρονισμός και Ανθρώπινοι Πόροι

Η κυπριακή κυβέρνηση προωθεί την Εναλλακτική Επίλυση Διαφορών (ADR) μέσω νομοσχεδίων που εκσυγχρονίζουν τη διαιτησία και εισάγουν υποχρεωτική προκαταρκτική διαμεσολάβηση για διαφορές μικρής αξίας. Παρά τη στήριξη επιχειρήσεων και νομικών συλλόγων, εξακολουθούν να υπάρχουν ανησυχίες για την πρακτική εφαρμογή και τη συμβατότητα με την αρχή της ελεύθερης πρόσβασης στη δικαιοσύνη. Η Έκθεση υπογραμμίζει την ανάγκη εκστρατειών ενημέρωσης του κοινού, κατάρτισης διαμεσολαβητών και μηχανισμών παρακολούθησης της ποιότητας των υπηρεσιών ADR. Η προώθηση της ADR θα μπορούσε να μειώσει σημαντικά το βάρος του δικαστικού συστήματος.

Παρά τις κανονιστικές προσπάθειες προς την κατεύθυνση της ψηφιακής δικαιοσύνης, η απουσία πλήρως ολοκληρωμένου ηλεκτρονικού συστήματος διαχείρισης υποθέσεων εξακολουθεί να εμποδίζει την αποδοτικότητα, τη διαφάνεια και την παρακολούθηση στατιστικών στοιχείων. Η πλήρης εφαρμογή τοποθετείται πλέον μετά το 2028, γεγονός που δημιουργεί ανησυχίες για τον ρυθμό του ψηφιακού μετασχηματισμού.

Η Επιτροπή τονίζει ότι η μετάβαση απαιτεί επενδύσεις σε τεχνικές υποδομές, εκπαίδευση προσωπικού και συνεργασία με νομικούς και δικαστικούς φορείς, ώστε να αποφευχθεί ο τεχνολογικός αποκλεισμός.

Οι ανθρώπινοι πόροι και οι υποδομές παραμένουν σημαντικές προκλήσεις. Υπάρχει έλλειψη έμπειρων δικαστών, δυσκολίες στην κάλυψη κενών θέσεων και αναταράξεις που προκαλούνται από προαγωγές εντός της δικαστικής υπηρεσίας, οι οποίες υπονομεύουν τη λειτουργία των πρωτοβάθμιων δικαστηρίων. Το υφιστάμενο πλαίσιο δεν προωθεί την εξειδίκευση των υποψηφίων, ενώ η απουσία ανεξάρτητου διοικητικού φορέα αφήνει τους δικαστές επιβαρυνμένους με γραφειοκρατικά καθήκοντα. Η Έκθεση προτείνει τη δημιουργία ανεξάρτητης αρχής διοίκησης των δικαστηρίων, την ίδρυση Εθνικής Σχολής Δικαστών και την τυποποίηση των διοικητικών διαδικασιών σε όλες τις δικαστικές μονάδες.

Προκλήσεις και Ευκαιρίες Αποδοτικότητας στη Δικαιοσύνη

Παρά κάποιες βελτιώσεις, οι καθυστερήσεις στην απονομή της δικαιοσύνης παραμένουν χρόνιο ζήτημα. Η μέση διάρκεια εκδίκασης αστικών υποθέσεων σε πρώτο βαθμό έχει βελτιωθεί (605 ημέρες), ωστόσο οι καθυστερήσεις σε δεύτερο βαθμό, ιδίως στις διοικητικές υποθέσεις, έχουν φτάσει τις 5.429 ημέρες, κατατάσσοντας την Κύπρο στην τελευταία θέση της Ε.Ε. Η Επιτροπή ζητά τη συστηματική παρακολούθηση δεικτών αποδοτικότητας, την υιοθέτηση ενιαίας μεθοδολογίας μέτρησης, τη χρήση πιλοτικών διαδικασιών και την ενεργό διαχείριση χρόνου από τους δικαστές μέσω σαφών στόχων απόδοσης.

Για την αντιμετώπιση των εκκρεμοτήτων, η κυβέρνηση καταρτίζει σχέδια διορισμού ειδικών δικαστών αφιερωμένων σε εκκρεμείς υποθέσεις και σύστασης νέων ποινικών δικαστηρίων και Διοικητικού Εφετείου. Ο δείκτης εκκαθάρισης υποθέσεων ανήλθε στο 118%, το υψηλότερο στην Ε.Ε., ωστόσο το συνολικό απόθεμα εκκρεμοτήτων παραμένει σημαντικό. Η Επιτροπή συστήνει στοχευμένη δράση σε τομείς με υψηλό όγκο υποθέσεων (φορολογία, πολεοδομία, συντάξεις), επέκταση της ηλεκτρονικής κατάθεσης εγγράφων και επιτάχυνση της τεχνικής υποστήριξης των επαρχιακών δικαστηρίων.

Η καθυστερημένη ενεργοποίηση νέων εξειδικευμένων δικαστηρίων, όπως το Εμπορικό Δικαστήριο και το Ναυτοδικείο, προκαλεί απογοήτευση στην επιχειρηματική κοινότητα. Παρότι προβλέφθηκαν στη δικαστική μεταρρύθμιση του 2023, οι καθυστερήσεις στον διορισμό δικαστών αποκαλύπτουν ένα χάσμα μεταξύ σχεδιασμού και υλοποίησης. Η Έκθεση καλεί σε άμεση οριστικοποίηση των επιχειρησιακών ρυθμίσεων, προκήρυξη θέσεων και δημιουργία υποστηρικτικών δομών για τη διασφάλιση δικαστικής εξειδίκευσης στο εμπορικό και ναυτικό δίκαιο.

Υπάρχουν επίσης ανησυχίες σχετικά με τις καθυστερήσεις στην εκτέλεση τελεσίδικων αποφάσεων και τη μη συμμόρφωση της διοίκησης με αποφάσεις διοικητικών δικαστηρίων. Οι νομικές απαντήσεις στο ζήτημα αυτό βρίσκονται ακόμη σε αρχικό στάδιο, ενώ η πρόθεση του κράτους να αναθέσει τις αρμοδιότητες εκτέλεσης σε ιδιωτικούς φορείς παραμένει ασαφής. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισημαίνει την ανάγκη δημιουργίας ειδικού μηχανισμού παρακολούθησης της εκτέλεσης, με σαφείς προθεσμίες και λογοδοσία εκ μέρους των διοικητικών αρχών.

Συμπέρασμα

Η Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σκιαγραφεί ένα σύνθετο τοπίο μεταρρυθμίσεων και διαχρονικών συστημικών αδυναμιών. Η Κύπρος καταβάλλει συστηματικές προσπάθειες να εκσυγχρονίσει το δικαστικό της σύστημα μέσω θεσμικών αλλαγών και ψηφιακών εργαλείων. Ωστόσο, επίμονα ζητήματα όπως οι θεσμικές καθυστερήσεις, η υποστελέχωση, οι ξεπερασμένες υποδομές και οι χρόνιες εκκρεμότητες συνεχίζουν να εμποδίζουν την πρόοδο. Η επιτυχής εφαρμογή των προγραμματισμένων μεταρρυθμίσεων απαιτεί όχι μόνο νομοθετική βούληση αλλά και διοικητική ικανότητα, τεχνική υποστήριξη και πολιτική συνέπεια. Η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των πολιτών και η ενίσχυση του κράτους δικαίου δεν μπορούν να επιτευχθούν με αποσπασματικές παρεμβάσεις, αλλά μόνο μέσω μιας διαρκούς και διαφανούς επένδυσης σε ένα δίκαιο, αποδοτικό και ανεξάρτητο σύστημα δικαιοσύνης.